YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

23 päivänä tammikuuta 2003 *

Asiassa C-57/01,

jonka Dioikitiko Efeteio Athinon (Kreikka) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Makedoniko Metro ja

Michaniki AE

vastaan

Elliniko Dimosio

ennakkoratkaisun julkisia tavaranhankintoja ja rakennusurakoita koskeviin sopimuksiin liittyvien muutoksenhakumenettelyjen soveltamista koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 21 päivänä joulukuuta 1989 annetun neuvoston direktiivin 89/665/ETY (EYVL L 395, s. 33), sellaisena kuin se on muutettuna julkisia palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 18 päivänä kesäkuuta 1992 annetulla neuvoston direktiivillä 92/50/ETY (EYVL L 209, s. 1), ja julkisia rakennus-

* Oikeudenkäyntikieli: kreikka.

urakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 14 päivänä kesäkuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/37/ETY (EYVL L 199, s. 54) tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: tuomari C. Gulmann, joka hoitaa kuudennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit V. Skouris, F. Macken, N. Colneric ja J. N. Cunha Rodrigues (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: C. Stix-Hackl,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Makedoniko Metro ja Michaniki AE, edustajinaan dikigoros G. Karydis, dikigoros A. Pliakos ja dikigoros N. I. Kampas,

— Kreikan hallitus, asiamiehinään V. Kyriazopoulos, C. Georgiadis ja D. Tsangarakis,

— Itävallan hallitus, asiamiehenään M. Fruhmann,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään M. Nolin ja P. Panayotopoulos,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Makedoniko Metron ja Michaniki AE:n, edustajinaan G. Karydis ja A. Pliakos, Kreikan hallituksen, asiamiehenään V. Kyriazopoulos, ja komission, asiamiehinään M. Nolin ja M. Konstantinidis, 6.6.2002 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.7.2002 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Dioikitiko Efeteio Athinon (Ateenan hallinnollinen muutoksenhakutuomioistuin) on esittänyt 26.10.2000 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 9.2.2001, EY 234 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen julkisia tavaranhankintoja ja rakennusurakoita koskeviin sopimuksiin liittyvien muutoksenhakumenettelyjen soveltamista koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 21 päivänä joulukuuta 1989 annetun neuvoston direktiivin 89/665/ETY (EYVL L 395, s. 33), sellaisena kuin se on muutettuna julkisia palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 18 päivänä kesäkuuta 1992 annetulla neuvoston direktiivillä 92/50/ETY (EYVL L 209, s. 1; jäljempänä direktiivi 89/665/ETY), ja julkisia rakennusurakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 14 päivänä kesäkuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/37/ETY (EYVL L 199, s. 54) tulkinnasta.

2 Tämä kysymys on esitetty oikeusriidassa, jossa asianosaisina ovat Makedoniko Metro -ryhmittymä (jäljempänä Makedoniko Metro) ja Michaniki AE -yhtiö (jäljempänä Michaniki) sekä Kreikan valtio ja jossa on kyse metron rakentamista Thessalonikin kaupunkiin (Kreikka) koskevasta sopimuksesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

3 Direktiivin 89/665/ETY 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että direktiivien 71/305/ETY, 77/62/ETY ja 92/50/ETY — — soveltamisalaan kuuluviin sopimusten tekomenettelyihin liittyviin hankintaviranomaisten päätöksiin voidaan hakea muutosta tehokkaasti ja erityisesti niin nopeasti kuin mahdollista seuraavien artikloiden ja erityisesti 2 artiklan 7 kohdan mukaisesti, kun edellä tarkoitetut päätökset ovat vastoin julkisia hankintoja koskevaa yhteisön oikeutta tai sen saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöä annettuja kansallisia sääntöjä.

2. Jäsenvaltioiden on huolehdittava, ettei yrityksiä, jotka ilmoittavat kärsineensä vahinkoa sopimuksenteossa, syrjitä yhteisön oikeuden täytäntöön panemiseksi annettujen ja muiden kansallisten säännösten välisen, tämän direktiivin mukaisen valinnan perusteella.

3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että käytettävissä on muutoksenhakumenettelyt, joiden yksityiskohdista kukin jäsenvaltio voi itse päättää ja jotka ovat ainakin niiden käytettävissä, jotka joko ovat olleet tai ovat tavoittelemassa jotain julkisia tavaranhankintoja tai rakennusurakoita koskevaa sopimusta ja joiden etua väitetty virheellinen menettely on loukannut tai saattaa loukata. Jäsenvaltiot voivat edellyttää erityisesti, että ennen muutoksenhakumenettelyn käynnistämistä hakijan on täytynyt ilmoittaa hankintaviranomaiselle väitetystä virheellisestä menettelystä sekä aikomuksestaan hakea muutosta."

4 Direktiivin 89/665/ETY 2 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 1 artiklassa säädettyihin muutoksenhakumenettelyihin liittyviin toimenpiteisiin sisältyy valtuudet:

a) — —

b) joko poistaa lainvastaisesti tehdyt päätökset tai varmistaa niiden poistaminen, mukaan lukien tarjouspyynnössä, sopimusasiakirjoissa tai muussa sopimuksentekomenettelyyn liittyvässä asiakirjassa olevien syrjintää aiheuttavien teknisten, taloudellisten tai rahoitusta koskevien eritelmien poistaminen;

c) korvata virheellisestä menettelystä kärsineen vahingot."

5 Direktiivin 89/665/ETY 5 artiklan mukaan jäsenvaltioiden oli saatettava voimaan tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät toimenpiteet 21.12.1991 mennessä.

6 Julkisia rakennusurakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 26 päivänä heinäkuuta 1971 annettu neuvoston direktiivi 71/305/ETY (EYVL L 185, s. 5), jota on muutettu useaan kertaan, kumottiin ja korvattiin direktiivillä 93/37/ETY.

7 Direktiivin 93/37/ETY 1 artiklan a ja d alakohdassa säädetään seuraavaa:

"Tässä direktiivissä:

a) 'julkisia rakennusurakoita koskevilla sopimuksilla' tarkoitetaan rahallista vastiketta vastaan tehtyjä kirjallisia sopimuksia, jotka on tehty urakoitsijan ja b alakohdassa tarkoitetun hankintaviranomaisen kesken ja joiden tarkoituksena on johonkin liitteessä II tarkoitettuun toimialaan liittyvän rakennustyön tai c alakohdassa tarkoitetun rakennusurakan toteuttaminen tai sekä sen toteuttaminen että suunnittelu taikka hankintaviranomaisen asettamat vaatimukset täyttävän rakennusurakan toteuttaminen millä tahansa tavalla;

— —

d) 'julkisella käyttöoikeusurakalla' tarkoitetaan muuten samanlaista sopimusta kuin a alakohdassa tarkoitettu sopimus, paitsi että toteutettavan rakennustyön korvauksena on joko yksinomaan rakennuskohteen käyttöoikeus tai tällainen oikeus ja maksu yhdessä."

8 Direktiivin 93/37/ETY 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Hankintaviranomaisen tekemään julkista käyttöoikeusurakkaa koskevaan sopimukseen sovelletaan 11 artiklan 3, 6, 7 ja 9—13 kohdan sekä 15 artiklan julkistamista koskevia säännöksiä, jos urakan arvo on vähintään [vahvistettu summa]."

9 Direktiivin 93/37/ETY 4—6 artiklan mukaan direktiiviä sovelletaan tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta julkisia rakennusurakoita koskeviin sopimuksiin, joiden summa ylittää vahvistetun määrän.

10 Direktiivin 93/37/ETY 21 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Urakoitsijat voivat tehdä tarjouksia ryhmittyminä. Ryhmittymiltä ei saa tarjouksen tekemistä varten edellyttää tiettyä oikeudellista muotoa, mutta sopimuspuoleksi valitulta ryhmittymältä voidaan kuitenkin edellyttää sitä sopimuksenteon jälkeen."

11 Tämä säännös on sisällöltään sama kuin direktiivin 71/305/ETY 21 artikla, jonka se korvaa.

12 Direktiivin 93/37/ETY 36 artiklan 1 kohdan mukaan direktiivi 71/305/ETY kumotaan, "sanotun kuitenkaan rajoittamatta jäsenvaltioiden liitteessä VII esitettyjä osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamisen ja soveltamisen määräaikoja koskevia velvoitteita". Tämän liitteen mukaan direktiivin 71/305/ETY 21 artiklan täytäntöönpanolle varattu määräaika päättyi Kreikan valtion osalta 1.1.1981.

13 Direktiivin 93/37/ETY 36 artiklan 2 kohdassa säädetään, että viittauksia kumottuun direktiiviin 71/305/ETY on pidettävä viittauksina direktiiviin 93/37/ETY.

Kansallinen lainsäädäntö

14 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa oikeusriidassa kyseessä olevasta tarjouskilpailumenettelystä säädetään lähinnä lailla 1418/1984 (23 A), jonka nimenä on "Julkiset rakennusurakat ja niihin liittyvät asiat", ja presidentin asetuksella 609/1985 (223 A). Tämän lainsäädännön mukaan tarjouskilpailun voittaneeseen ryhmittymään kuuluvan urakoitsijan korvaaminen on tiettyjen edellytysten täyttyessä mahdollista. Tällainen korvaaminen, joka aina edellyttää sitä, että rakennuttaja hyväksyy sen, on säännösten mukaan mahdollista vain rakennusurakan toteuttamisvaiheessa eli siinä vaiheessa, joka seuraa tarjouskilpailun voittajan ja rakennuttajan välisen sopimuksen allekirjoittamista, eikä se ole mahdollista ennen tarjouskilpailun ratkaisemista.

Pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymys

15 Kreikan valtio päätti järjestää kansainvälisen tarjouskilpailun Thessalonikin metron suunnittelusta, rakentamisesta, omarahoituksesta ja toiminnasta, ja hankinnan hinnaksi arvioitiin 65 000 000 000 Kreikan drakmaa (GRD). Se päätti, että tähän tarjouskilpailuun sovelletaan rajoitettua sopimuksentekomenettelyä, johon kuuluu kuusi vaihetta: niiden ehdokkaiden esivalinta, joita kehotettiin jättämään tarjous, esivalinnan läpäisseiden ehdokkaiden tarjoukset, niiden teknisten tarjousten arviointi, niiden taloutta ja rahoitusta koskevien tarjousten arviointi, hankintaviranomaisen ja väliaikaiseksi urakoitsijaksi nimitetyn tarjoajan väliset neuvottelut ja sopimuksen allekirjoittaminen.

16 Kreikan ympäristö-, aluesuunnittelu- ja yleisten töiden ministeriö (jäljempänä ministeriö) hyväksyi hankintailmoituksen 18.6.1992 tekemällään päätöksellä aloittaen näin sopimuksentekomenettelyn ensimmäisen vaiheen (ehdokkaiden esivalinta). Ensimmäisen vaiheen päättyessä kahdeksan ehdokkaaksi tarjoutunutta ryhmittymää, muun muassa Makedoniko Metro ja Thessaloniki Metro -ryhmittymä (jäljempänä Thessaloniki Metro), saivat luvan jättää tarjoukset.

17 Ministeriö hyväksyi 1.2.1993 tekemällään päätöksellä tarjouskilpailumenettelyn toiseen vaiheeseen (esivalinnan läpäisseiden ehdokkaiden tarjoukset) liittyvät asiakirjat, joihin sisältyi muun muassa täydentävä hankintailmoitus (jäljempänä täydentävä ilmoitus) ja erityiset sopimusehdot.

18 Täydentävän ilmoituksen 6 kohdan 2 alakohdassa täsmennetään, että esivalinnan läpäisseillä ryhmittymillä on oikeus osallistua siinä kokoonpanossa, jossa ne esiintyivät tarjouskilpailumenettelyn ensimmäisessä vaiheessa, että ryhmittymien ja muiden niiden välisten yhteistyömuotojen perustaminen on ehdottomasti kiellettyä ja lopuksi että ryhmittymää on mahdollista laajentaa yhdellä jäsenellä, jos tämä ei millään tavoin kuulu muihin ryhmittymiin, jotka on esivalittu osallistumaan tarjouskilpailumenettelyn toiseen vaiheeseen.

19 Täydentävän ilmoituksen 12 kohdan 2 alakohdan mukaan jokaisen tarjoajan asiakirjavihkossa on oltava kaikki asiakirjat, jotka osoittavat, että tarjoaja on oikeudelliselta muodoltaan ryhmittymä, ja muun muassa notaarin vahvistama asiakirja, josta ilmenee, että ryhmittymä on muodostettu esivalinnan läpäisseen ryhmän kaikista jäsenistä ja mahdollisista uusista jäsenistä kyseisen täydentävän ilmoituksen 6 kohdassa määrätyllä tavalla. Täydentävän ilmoituksen 12 kohdan 3 ja 4 alakohdan mukaan näissä asiakirjavihkoissa on myös oltava ryhmittymän jäsenten hallitusten oikeiksi todistetut pöytäkirjat, joissa hyväksytään niiden osallistuminen kyseiseen ryhmittymään, sekä toimivaltaisten viranomaisten

vahvistamat jäljennökset ryhmittymän mahdollisten uusien jäsenten perustamisasiakirjoista. Lopuksi täydentävän ilmoituksen 12 kohdan 6 alakohdassa edellytetään, että kaikki tiedot, jotka mainitaan tarjouskilpailun ensimmäistä vaihetta koskevan ilmoituksen 7 kohdan 1—4 alakohdassa ja jotka koskevat ryhmittymän mahdollisia uusia jäseniä, on liitettävä asiakirjavihkoon.

20 Kyseisen ilmoituksen 7 kohdan 2 alakohdan mukaan ryhmittymien on ilmoitettava, missä suhteessa ne aikovat osallistua rakennusurakan rahoittamiseen, ja niiden on tehtävä ilmoitus siitä, että ne ovat valmiita antamaan vaadittavan pääoman, joka yhdessä mahdollisten tukien kanssa varmistaa rakennusurakan loppuunsaattamisen, ja metron ylläpidon ja toiminnan.

21 Tämän ilmoituksen 7 kohdan 3 alakohdassa todetaan, että jokaisen rakennus- ja suunnitteluyrityksen on annettava todistus sen maan ammatti- tai toimialarekisteristä, johon se on sijoittautunut, ja todisteita, jotka koskevat sen maksuvalmiutta, taloudellista tilannetta ja sen teknistä kapasiteettia, ja kyseisen ilmoituksen 7 kohdan 4 alakohdan mukaan ryhmittymään kuuluvien yritysten, jotka erityisesti tulisivat vastaamaan metron toiminnasta, oli toimitettava asianmukaiset todistukset, joista käy ilmi niiden soveltuvuus vastata liikennelaitosten ja erityisesti metroliikenteen toiminnasta ja niiden kokemus tältä alalta.

22 Hankintailmoitusten määräyksistä yhdessä luettuna käy ilmi, että urakoitsijoiden ryhmittymää, joka on esivalittu ensimmäisessä vaiheessa, on mahdollista laajentaa menettelyn toisessa vaiheessa ottamalla uusia jäseniä mutta että tämä laajentaminen on mahdollista kuitenkin vain siihen ajankohtaan asti, jolloin tarjoajien on jätettävä tarjoukset.

23 Menettelyn toisessa vaiheessa muun muassa Makedoniko Metro ja Thessaloniki Metro jättivät tekniset tarjoukset, taloudelliset selvitykset ja rahoitusta koskevat tarjoukset.

24 Esivalinnan aikana Makedoniko Metron jäseninä olivat yritykset Michaniki, Edi-Stra-Edilizia Stradale SpA, Fidel SpA ja Teknocenter-Centro Servici Administrativi Srl, joiden vastaavat osallistumisosuudet olivat 70, 20, 5 ja 5 prosenttia.

25 Menettelyn toisen vaiheen aikana Makedoniko Metro -ryhmittymä laajeni AEG Westinghouse Transport Systems GmbH -nimisen yrityksen liityttyä siihen. Edellä mainittujen neljän yrityksen osallistumisosuudet olivat tämän jälkeen vastaavasti 63, 17, 5 ja 5 prosenttia, kun taas AEG Westinghouse Transport Systems GmbH:n osallistumisosuus oli 10 prosenttia. Makedoniko Metron kokoonpano oli tämä, kun se 14.6.1994 nimitettiin väliaikaiseksi urakoitsijaksi. Pääasian oikeusriidan asianosaiset eivät kiistä tätä kokoonpanoa.

26 Sen jälkeen kun neuvotteluista vastaava lautakunta muodostettiin 24.6.1994 tehdyllä päätöksellä ja kun Kreikan valtion ja väliaikaisena urakoitsijana toimineen Makedoniko Metron väliset neuvottelut olivat alkaneet, Makedoniko Metro ilmoitti 29.3.1996 päivätyllä kirjeellä ministeriölle uuden kokoonpanonsa, johon kuuluivat yritykset Michaniki ja ABB Daimler-Benz Transportation Deutschland GmbH (jäljempänä Adtranz) ja Fidel Group -ryhmittymä, joka puolestaan koostui yrityksistä Edi-Stra-Edilizia Stradale SpA, Fidel SpA ja Teknocenter-Centro Servizi Administrativi Srl, siten, että Michanikin osallistumisosuus oli 80 prosenttia, Adtranzin osallistumisosuus oli 19 prosenttia ja Fidel Groupin osallistumisosuus oli 1 prosentti.

27 Myöhemmin Makedoniko Metro ilmoitti 14.6.1996 päivätyllä kirjeellä suurten rakennusurakoiden lautakunnalle vastauksena kysymyksiin, jotka koskivat huhuja, joiden mukaan Fidel Group -ryhmittymän jäsenet olivat konkurssissa ja kyseiset yhtiöt purettaisiin, että tämän ryhmittymän yritykset eivät enää kuuluneet Makedoniko Metroon ja että Makedoniko Metron jäseninä tuona ajankohtana olivat yritykset Michaniki, Adtranz ja Belgian Transport and Urban Infrastructure Consult (Transurb Consult), joiden osallistumisosuudet olivat 80,65, 19 ja 0,35 prosenttia. Makedoniko Metron tästä kokoonpanosta tehtyä perustamisasiakirjaa ei ole esitetty viranomaisille. Asiakirja on allekirjoitettu 27.11.1996. Tässä viimeisimmässä kokoonpanossa Makedoniko Metro nosti pääasian oikeudenkäynnissä käsiteltävänä olevan kanteen.

28 Ministeriö totesi Makedoniko Metron toiminnan poikenneen olennaisesti tarjousehdot sisältäneisiin asiakirjoihin sisältyvistä määräyksistä ja katsoi neuvotteluiden epäonnistuneen, minkä vuoksi se määräsi 29.11.1996 päivätyllä päätöksellään, että Kreikan valtion ja Makedoniko Metron väliset neuvottelut päätetään, ja se pyysi Thessaloniki Metroa aloittamaan neuvottelut, koska se oli ensimmäinen ehdokas väliaikaiseksi urakoitsijaksi.

29 Makedoniko Metro nosti 10.12.1996 Symvoulio tis Epikrateiasissa (korkein hallinto-oikeus) (Kreikka) kumoamiskanteen ministeriön 29.11.1996 tekemästä päätöksestä. Symvoulio tis Epikrateias hylkäsi tämän kanteen 6.3.1998 tekemällään päätöksellä 971/1998, koska Makedoniko Metro ei sen mukaan saanut muuttaa kokoonpanoaan riidanalaisen hankintamenettelyn aikana sen jälkeen, kun tarjoukset oli tehty ja kun se oli valittu väliaikaiseksi urakoitsijaksi, ja koska näin ollen se ei saanut uudessa kokoonpanossaan vaatia riidanalaisen toimen kumoamista.

30 Lisäksi Makedoniko Metro ja Michaniki nostivat Dioikitiko Protodikeio Athinonissa (Ateenan ensimmäisen oikeusasteen hallintotuomioistuin) (Kreikka) kanteen, jossa ne vaativat, että Kreikan tasavalta todetaan velvolliseksi maksamaan tiettyjä summia vahingonkorvauksena ja taloudellisena hyvityksenä aineettomasta vahingosta, jonka ne olivat kärsineet lainvastaisen toimen ja viranomaisen laiminlyönnin vuoksi. Kyseinen hallintotuomioistuin hylkäsi kanteen 30.4.1999 tekemällään päätöksellä 3794/1999 sillä perusteella, että Makedoniko Metro ei siinä uudessa kokoonpanossaan, jossa se nosti kanteen, ollut oikeutettu vaatimaan vahingonkorvausta.

31 Makedoniko Metro ja Michaniki ovat hakeneet muutosta tähän päätökseen Dioikitiko Efeteio Athinonissa, joka on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Onko julkisia rakennusurakoita koskevaan tarjouskilpailuun osallistuvan ryhmittymän kokoonpanon muutosta, joka tapahtuu sen jälkeen, kun tarjoukset on

jätetty ja kun ryhmittymä on valittu väliaikaiseksi urakoitsijaksi ja kun hankintaviranomainen on kaikessa hiljaisuudessa hyväksynyt muutoksen, tulkittava siten, että se merkitsee sitä, että ryhmittymältä evätään oikeus osallistua tarjouskilpailuun ja että siltä laajasti ymmärrettynä myös evätään oikeus tai intressi siihen, että rakennusurakkaa koskeva sopimus tehtäisiin sen kanssa?

Onko tällainen tulkinta direktiivien 93/37/ETY ja 89/665/ETY säännösten ja hengen mukainen?"

Suullisen käsittelyn uudelleen aloittamista koskeva vaatimus

32 Makedoniko Metro vaati 15.7.2002 päivätyssä kirjeessä suullisen käsittelyn aloittamista uudelleen, "jotta yhteisöjen tuomioistuin saa lisätietoja sen kansallisessa tuomioistuimessa käynnissä olevan menettelyn kohteesta, jonka yhteydessä ennakkoratkaisukysymys on esitetty".

33 Tukeakseen vaatimustaan Makedoniko Metro riitauttaa erityisesti julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen 35 kohdan, jossa julkisasiamies muotoilee ennakkoratkaisukysymyksen uudelleen, ja ratkaisuehdotuksen 79 kohdan, jossa täsmennetään ennakkoratkaisukysymyksen kohdetta. Makedoniko Metron mukaan julkisasiamies katsoo virheellisesti, että kansalliset viranomaiset ovat tehneet päätöksen, jolla Makedoniko Metro suljetaan pois riidanalaisesta sopimuksentekomenettelystä sen kokoonpanon muutoksen takia. Makedoniko Metron mukaan hankintaviranomainen ei nimittäin ole koskaan tehnyt päätöstä, jolla se suljetaan pois tästä menettelystä sen kokoonpanon muutoksen takia, ja näin ollen tällainen päätös ei voi olla pääasian oikeusriidan kohteena.

34 On muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai julkisasiamiehen ehdotuksesta tai myös asianosaisten pyynnöstä määrätä työjär-

jestyksensä 61 artiklan mukaisesti suullisen käsittelyn aloitettavaksi uudelleen, jos se katsoo, että sillä ei ole riittävästi tietoa asiasta tai että asia olisi ratkaistava sellaisen väitteen perusteella, josta asianosaiset eivät ole saaneet tilaisuutta lausua (ks. yhdistetyt asiat C-270/97 ja C-271/97, Deutsche Post, tuomio 10.2.2000, Kok. 2000, s. I-929, 30 kohta ja asia C-299/99, Philips, tuomio 18.6.2002, Kok. 2002, s. I-5475, 20 kohta).

35 Siltä osin kuin on kyse Makedoniko Metron esittämistä väitteistä, on kuitenkin muistutettava toisaalta, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisöjen tuomioistuin voi tarvittaessa muotoilla uudelleen ennakkoratkaisukysymyksen, jotta se noudattaisi toimivaltansa rajoja ja antaisi ennakkoratkaisupyynnön esittäneelle tuomioistuimelle hyödyllisen vastauksen (ks. vastaavasti asia C-17/92, Distribuidores Cinematográficos, tuomio 4.5.1993, Kok. 1993, s. I-2239, Kok. Ep. XIV, s. I-191, 8 kohta ja asia C-107/98, Teckal, tuomio 18.11.1999, Kok. 1999, s. I-8121, 33 kohta), ja toisaalta, että pääasian oikeusriidan kohteen määritteleminen kuuluu kansallisen tuomioistuimen tehtäviin.

36 Perustelut, joita Makedoniko Metro vaatii saada esittää suullisen käsittelyn uudelleen aloittamisen yhteydessä, koskevat yksinomaan kysymyksiä, jotka kuuluvat ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen toimivaltaan.

37 Näiden toteamusten valossa ja julkisasiamiestä kuultuaan yhteisöjen tuomioistuin katsoo, että Makedoniko Metron vaatimus ei sisällä mitään seikkaa, josta ilmenisi, että suullisen käsittelyn uudelleen aloittaminen olisi hyödyllistä tai tarpeellista.

38 Näin ollen Makedoniko Metron vaatimus on hylättävä.

Ennakkoratkaisukysymys

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

39 Makedoniko Metro ja Michaniki väittävät, että 29.11.1996 tehty päätös, jolla päätettiin Kreikan valtion ja Makedoniko Metron väliset neuvottelut, ei perustunut tämän ryhmittymän kokoonpanon muutokseen. Päinvastoin, niiden mukaan tässä päätöksessä Makedoniko Metroa kohdeltiin siten kuin se olisi säilyttänyt tarjoajan asemansa, eli siten kuin se olisi kokoonpanonsa muutoksista huolimatta säilyttänyt muodollisen osallistumisoikeuden kyseessä olevaan tarjouskilpailuun. Täten Makedoniko Metro pysyi lopullisessa kokoonpanossaan niiden oikeussuhteiden osapuolena, jotka johtuivat riidanalaisesta kilpailumenettelystä, ja saattoi näin ollen vedota asiavaltuuteen ja perusteltuun intressiin vaatia korvausta direktiivin 93/37/ETY säännösten rikkomisesta ja tarjoajien yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamisesta, jota yhteisön oikeuden yleisenä periaatteena sovelletaan myös pääasian oikeusriidassa kyseessä olevaan julkiseen hankintaan (vaikka se olisi luokiteltava julkiseksi käyttöoikeusurakaksi). Makedoniko Metron ja Michanikin mukaan nyt käsiteltävänä olevassa asiassa on kyseessä klassinen esimerkkitapaus julkisesta rakennusurakasta, mutta — vaikka pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä oleva sopimus olisi luokiteltava käyttöoikeutta koskevaksi sopimukseksi — direktiiviä 89/665/ETY sovelletaan kuitenkin, koska se on vain sen yleisen periaatteen erityinen ilmenemismuoto, jonka mukaan yksityisten oikeussubjektien niitä oikeuksia, joihin julkisia hankintoja koskevan yhteisön oikeuden rikkomiset vaikuttavat, on suojeltava tehokkaalla tavalla.

40 Makedoniko Metro ja Michaniki katsovat, että ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että julkista rakennus- tai käyttöoikeusurakkaa koskevien sopimusten tekomenettelyyn osallistuneen urakoitsijaryhmittymän kokoonpanon muutos — jonka hankintaviranomainen on hiljaisesti hyväksynyt ja joka on tapahtunut tarjousten jättämisen ja väliaikaiseksi urakoitsijaksi valitsemisen jälkeen ja jota ei myöskään ole mainittu niissä syissä, joiden vuoksi neuvottelut keskeytettiin ja ryhmittymä suljettiin pois menettelyn jatkosta — ei voi johtaa siihen, että ryhmittymältä evätään tarjoajan ominaisuus, tai siihen, että ryhmittymältä tai sen jäseniltä evätään niillä oleva intressi tai oikeus sopimuksentekoon

tai tämän seurauksena sillä oleva perusteltu intressi tai asiavaltuus vedota niiden oikeuksien suojaan, joita sille on yhteisön oikeudessa myönnetty ja jotka ovat riidanalaisen sopimuksentekomenettelyn kohteena. Kyseessä olevien kansallisten säännösten kaikenlaisilla muilla tulkinnoilla rikotaan Makedoniko Metron ja Michanikin mukaan direktiivien 93/37/ETY ja 89/665/ETY sanamuotoa ja henkeä ja loukataan erityisesti yksityisten oikeussubjektien oikeuksien tehokkaan oikeussuojan yleistä periaatetta.

41 Kreikan hallitus huomauttaa, että direktiiveissä 93/37/ETY ja 89/665/ETY ei mainita kysymystä urakoitsijaryhmittymän kokoonpanon mahdollisesta muutoksesta.

42 Koska yhteisön oikeudessa ei säädetä siitä, onko julkiseen rakennusurakkaan osallistuvan ryhmittymän kokoonpanon muuttaminen lainmukaista tai lainvastaista, Kreikan hallituksen mukaan on sovellettava asiaa koskevia kansallisia säännöksiä, joissa ei sallita ryhmittymän jäsenen korvaamista toisella jäsenellä menettelyn siinä vaiheessa, joka edeltää tarjouskilpailun ratkaisemista.

43 Kreikan hallituksen mukaan ennakkoratkaisukysymykseen on siis vastattava myöntävästi.

44 Itävallan hallitus väittää, että ennakkoratkaisukysymys on muotoiltava uudelleen siten, että siinä pyritään saada tietää, kielletäänkö direktiivissä 93/37/ETY ryhmittymän kokoonpanon muuttaminen sen jälkeen, kun tarjoukset on esitetty, mikä merkitsisi sitä, että kyseiseltä ryhmittymältä evätään oikeus osallistua tarjouskilpailuun ja näin ollen myös sillä oleva oikeus ja intressi urakan toteuttamista koskevan sopimuksen tekemiseen.

45 Itävallan hallitus katsoo, että ryhmittymien oikeusasemasta on direktiivissä 93/37/ETY vain tiettyjä perussäännöksiä. Sen mukaan siinä pyritään suojaamaan johonkin jäsenvaltioon sijoittautuneiden sellaisten taloudellisten toimijoiden etuja, jotka haluavat tarjota tavaroita tai palveluja toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneelle hankintaviranomaiselle. Ennakkoratkaisupyynnössä annetuissa tiedoissa ei mitenkään viitata siihen, että yhteisön oikeuden periaatteita on loukattu.

46 Näiden seikkojen valossa Itävallan hallitus päättelee, että uudelleen muotoiltu ennakkoratkaisukysymys on ratkaistava seuraavalla tavalla: direktiivissä 93/37/ETY ei kielletä urakoitsijaryhmittymän kokoonpanon muuttamista tarjousten jättämisen jälkeen; kyseinen ryhmittymä ei menetä tähän direktiiviin nähden oikeuttaan osallistua tarjouskilpailuun, ja se ei tämän seurauksena myöskään menetä oikeutta tai intressiä siihen, että urakan toteuttamista koskeva sopimus tehtäisiin sen kanssa.

47 Komissio korostaa, että ennakkoratkaisukysymyksen ensimmäinen osa saatetaan ymmärtää siten, että yhteisöjen tuomioistuinta pyydetään lausumaan kansallisen lainsäädännön tulkinnasta, mikä ei kuulu sen toimivaltaan. Jotta tämä ongelma ratkaistaisiin ja jotta ennakkoratkaisupyynnön esittäneelle tuomioistuimelle annettaisiin hyödyllinen vastaus, komissio ehdottaa, että kyseinen ennakkoratkaisukysymys muotoillaan uudelleen ja että sitä tarkastellaan seuraavien kolmen erillisen kysymyksen muodossa:

1) Sisältyykö direktiiviin 93/37/ETY sääntöjä, joissa sallitaan tai kielletään sellaisen ryhmittymän kokoonpanon muuttuminen, joka on jo tehnyt tarjouksen? Täsmällisemmin, saako jäsenvaltio säätää kansallisessa lainsäädännössään ja saako hankintaviranomainen määrätä sopimusasiakirjoissa sääntöjä, joissa tarjoajille asetetaan poissulkemisen uhalla velvollisuus olla muuttamatta kokoonpanoaan tarjouskilpailun aikana?

2) Sallitaanko yhteisön oikeudessa se, että hankintaviranomainen saa jatkaa neuvotteluita sellaisen tarjoajan kanssa, joka on muuttanut kokoonpanoaan kansallisen lainsäädännön ja sopimusasiakirjojen vastaisella tavalla?

3) Vaikuttaako ryhmittymän kokoonpanon kansallisen lainsäädännön ja sopimusasiakirjojen vastainen muuttaminen niiden oikeuksien käyttöön, joihin tämä ryhmittymä voisi vedota direktiivin 89/665/ETY perusteella, ja erityisesti vahingonkorvauksen vaatimiseen?

48 Siltä osin kuin on kyse ensimmäisestä kysymyksestä, komissio toteaa, että direktiiviin 93/37/ETY ei sisälly ryhmittymän kokoonpanon muuttumista nimenomaisesti koskevia säännöksiä. Ainoa ryhmittymiä koskeva säännös on komission mukaan tämän direktiivin 21 artikla, jossa tarjouksen tekeminen sallitaan ilman, että ryhmittymille voidaan määrätä tiettyä oikeudellista muotoa ennen kuin sopimus tehdään. Komissio katsoo, että missään direktiivin 93/37/ETY säännöksessä ei aseteta hankintaviranomaisille velvollisuutta toimia tietyllä tavalla menettelyn tätä seikkaa koskien. Näin ollen noudatettavasta lähestymistavasta olisi komission mukaan säädettävä kansallisessa lainsäädännössä tai siitä olisi määrättävä hankintaviranomaisen tapauskohtaisella päätöksellä.

49 Nämä näkökohdat, jotka pohjautuvat direktiivin 93/37/ETY yleiseen järjestelmään, pätevät komission mukaan myös käyttöoikeusurakkaa koskevaan sopimukseen. Käyttöoikeusurakoille tässä direktiivissä säädetty erityinen järjestelmä rajoittuu komission mukaan koskemaan vain julkisuutta koskevia sääntöjä, ja siinä jätetään käyttöoikeuden luovuttajalle vapaus vahvistaa hakijoiden valinnassa käytettävät ehdot ja käyttöoikeuden myöntämisehdot kansallisen lainsäädännön mukaisella tavalla.

50 Näin ollen komissio ehdottaa, että ensimmäiseen uudelleen muotoiltuun kysymykseen on vastattava siten, että direktiiviin 93/37/ETY ei sisälly säännöksiä,

joissa kielletään kansallisen lainsäädännön tai sopimusasiakirjojen sellaiset säännöt, joiden perusteella ryhmittymän kokoonpanon muutos ei ole sallittua enää tarjouskilpailumenettelyn tietyn vaiheen, erityisesti tarjouksen jättämisen jälkeen.

51 Siltä osin kuin on kyse toisesta uudelleen muotoillusta ennakkoratkaisukysymyksestä, komissio katsoo, että tarjoajien yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan, jos hankintaviranomainen yksipuolisesti poikkeaa sopimusasiakirjoissa lopullisesti vahvistetuista ehdoista jonkin tarjoajan eduksi aloittamatta koko sopimuksentekomenettelyä uudelleen, jolloin muutkin — myös potentiaaliset — tarjoajat voisivat hyötyä poikkeuksesta.

52 Komissio katsoo, että tähän kysymykseen on siksi vastattava, että yhteisön oikeudessa ei sallita, että hankintaviranomainen jatkaa neuvotteluja sellaisen tarjoajan kanssa, joka on kansallisen lainsäädännön tai sopimusasiakirjojen vastaisesti muuttanut kokoonpanoaan.

53 Kolmannen uudelleen muotoillun ennakkoratkaisukysymyksen osalta komissio muistuttaa, että direktiivin 89/665/ETY 1 artiklan 1 kohdan mukaan vain sellaisiin päätöksiin voidaan hakea muutosta, joiden osalta väitetään, että niillä rikotaan yhteisön oikeutta tai kansallisia täytäntöönpanosäädöksiä. Komission mukaan tässä säännöksessä ei siis aseteta jäsenvaltioille velvollisuutta säätää menettelyitä, joilla voidaan hakea muutosta tarjouskilpailumenettelyn yhteydessä tehtyihin päätöksiin, joilla rikotaan kansallista lainsäädäntöä, jota ei ole annettu julkisia hankintoja koskevien yhteisön direktiivien saattamiseksi osaksi kansallista oikeusjärjestystä.

54 Komission mukaan kolmanteen uudelleen muotoiltuun ennakkoratkaisukysymykseen on näin ollen vastattava, että ryhmittymän kokoonpanon kansallisen lainsäädännön tai sopimusasiakirjojen vastainen muutos ei vaikuta niiden oikeuksien käyttämiseen, joihin ryhmittymä voisi vedota direktiivin 89/665/ETY

perusteella, ja erityisesti oikeuteen vaatia vahingonkorvauksia siltä osin kuin tämän ryhmittymän poissulkemisen perusteet olisivat julkisia hankintoja koskevan yhteisön oikeuden tai sen taytäntöönpanemiseksi annetun kansallisen lainsäädännön vastaiset.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

55 On muistutettava, että EY 234 artiklan yhteydessä yhteisöjen tuomioistuimella ei ole toimivaltaa ottaa kantaa kansallisten lakien tai asetusten säännösten tulkintaan eikä näiden säännösten yhteensopivuuteen yhteisön oikeuden kanssa. Se voi kuitenkin esittää kansalliselle tuomioistuimelle sellaiset yhteisön oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joiden avulla kansallinen tuomioistuin voi ratkaista käsiteltäväkseen saatetun oikeudellisen ongelman (em. asiat Distribuidores Cinematográficos, tuomion 8 kohta, ja Teckal, tuomion 33 kohta).

56 Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan silloin, kun kysymykset on esitetty epätäsmällisesti, yhteisöjen tuomioistuimen on poimittava kaikista kansallisen tuomioistuimen esittämistä seikoista ja pääasiaan liittyvistä asiakirjoista ne yhteisön oikeutta koskevat seikat, joita on syytä tulkita ottaen huomioon riidan kohde (asia C-168/95, Arcaro, tuomio 26.9.1996, Kok. 1996, s. I-4705, 21 kohta ja em. asia Teckal, tuomion 34 kohta).

57 Kun otetaan huomioon ennakkoratkaisukysymyksen sisältämät tiedot ja se, että ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin pyytää tulkintaa sekä direktiivin 93/37/ETY että direktiivin 89/665/ETY osalta, on katsottava, että kyseinen tuomioistuin tiedustelee,

1) onko direktiiviä 93/37/ETY tulkittava siten, että se on esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa kielletään julkisia rakennusurakoita kos-

kevaan tarjouskilpailuun osallistuvan urakoitsijaryhmittymän kokoonpanon muuttaminen sen jälkeen, kun tarjoukset on jätetty, ja

2) onko direktiiviä 89/665/ETY tulkittava siten, että siinä myönnetään tällaisille ryhmittymille muutoksenhakuoikeuksia, ja jos, niin missä määrin?

58 Siltä osin kuin on kyse ennakkoratkaisukysymyksen ensimmäisestä osasta, ennakkoratkaisupyynnöstä ei ilmene, koskeeko pääasian oikeusriidassa kyseessä oleva sopimus direktiivissä 93/37/ETY tarkoitettua julkista rakennusurakkaa vai siinä tarkoitettua julkista käyttöoikeusurakkaa. Tämän kysymyksen ratkaiseminen ei kuulu yhteisöjen tuomioistuimen tehtäviin ennakkoratkaisumenettelyn yhteydessä. Näin ollen kysymystä on tarkasteltava tutkimalla molemmat tapaukset.

59 Siinä tapauksessa, että kyseessä on direktiivissä 93/37/ETY tarkoitettu julkinen rakennusurakka, tämä direktiivi on sovellettavissa sen 4—6 artiklan mukaisesti.

60 Ainoa direktiivin 93/37/ETY ryhmittymiä koskeva säännös on sen 21 artikla. Tässä säännöksessä kuitenkin vain toisaalta täsmennetään, että ryhmittymät voivat jättää tarjouksia, ja toisaalta kielletään, että niiltä voitaisiin vaatia, että ne ottaisivat tietyn oikeudellisen muodon ennen kuin tarjouskilpailu on ratkaistu tällaisen ryhmittymän hyväksi.

61 On todettava, että tässä artiklassa ei ole yhtään säännöstä kyseisten ryhmittymien kokoonpanosta. Kokoonpanosta säätäminen kuuluu siten jäsenvaltioiden toimivaltaan.

62 Samaa ratkaisua sovelletaan sitä suuremmalla syyllä siinä tapauksessa, että pääasian oikeusriidassa on kyse direktiivissä 93/37/ETY tarkoitetusta julkisesta käyttöoikeusurakasta. Tämän direktiivin 3 artiklan 1 kohdasta ilmenee, että sen 21 artikla ei edes ole sovellettavissa tällaisiin sopimuksiin.

63 Näin ollen ennakkoratkaisukysymyksen ensimmäiseen osaan on vastattava, että direktiiviä 93/37/ETY on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa kielletään julkisia rakennusurakoita tai julkisia käyttöoikeusurakoita koskevaan tarjouskilpailuun osallistuvan ryhmittymän kokoonpanon muuttaminen sen jälkeen, kun tarjoukset on jätetty.

64 Siltä osin kuin on kyse ennakkoratkaisukysymyksen toisesta osasta, on huomautettava, että direktiivin 89/665/ETY 1 artiklan 1 kohdassa asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että asiaa koskevien yhteisön direktiivien soveltamisalaan kuuluviin sopimuksentekomenettelyihin liittyviin hankintaviranomaisten päätöksiin voidaan hakea muutosta tehokkaasti ja niin nopeasti kuin mahdollista sillä perusteella, että nämä päätökset ovat vastoin julkisia hankintoja koskevaa yhteisön oikeutta tai sen täytäntöönpanemiseksi annettuja kansallisia säädöksiä.

65 Kuten saman artiklan 3 kohdasta käy ilmi, jäsenvaltioilla on lisäksi velvollisuus varmistaa, että nämä muutoksenhakumenettelyt ovat ainakin niiden käytettävissä, jotka joko ovat olleet tai ovat tavoittelemassa jotain julkisia tavaranhankintoja tai rakennusurakoita koskevaa sopimusta ja joiden etua väitetty virheellinen menettely on loukannut tai saattaa loukata.

66 Kysymystä, joka koskee sitä, onko Makedoniko Metron kaltaisella ryhmittymällä pääasian oikeusriidan olosuhteiden kaltaisissa olosuhteissa oltava käytettävissään direktiivissä 89/665/ETY säädetyt muutoksenhakukeinot.

67 Tältä osin on ensin muistutettava, kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee ja kuten tämän tuomion 28 kohdassa on todettu, että ministeriö, joka totesi Makedoniko Metron toiminnan poikenneen olennaisesti tarjousehdot sisältäneisiin asiakirjoihin sisältyvistä määräyksistä, määräsi 29.11.1996 päivätyllä päätöksellä, että tämän ryhmittymän kanssa käytävät neuvottelut päätetään.

68 Sen määrittelemistä varten, kuuluuko kyseinen ministeriön päätös direktiivin 89/665/ETY 1 artiklan 1 kohdassa käytetyn käsitteen "hankintaviranomaisten päätökset" soveltamisalaan, on muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuin on täsmentänyt, että tämä käsite kattaa hankintaviranomaisten päätökset, joihin sovelletaan yhteisön oikeuden julkisia hankintoja koskevia sääntöjä (asia C-92/00, HI, tuomio 18.6.2002, Kok. 2002, s. I-5553, 37 kohta).

69 Kun on kyse siitä, sovelletaanko näitä sääntöjä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa, on muistutettava, että vaikka julkisia hankintoja koskevissa yhteisön direktiiveissä ei ole erityisesti sovellettavia säännöksiä, yhteisön oikeuden yleisiä periaatteita, muun muassa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, sovelletaan myös julkisia hankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyihin (ks. asia C-324/98, Telaustria ja Telefonadress, tuomio 7.12.2000, Kok. 2000, s. I-10745, 60 kohta ja em. asia HI, tuomion 47 kohta).

70 Siltä osin kuin tällaisia periaatteita katsottaisiin sovellettavan julkisen hankinnan tekomenettelyn yhteydessä tehtyyn päätökseen, tähän päätökseen sovellettaisiin myös direktiivin 89/665/ETY säännöksiä, jotta varmistettaisiin julkisia hankintoja koskevien yhteisön oikeuden sääntöjen noudattaminen (ks. em. asia HI, tuomion 48 kohta).

71 Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen on tarvittaessa päätettävä käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenneiden seikkojen valossa, sovelletaanko näitä periaatteita pääasian oikeusriidassa.

72 Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen on myös ratkaistava, voidaanko katsoa, että Makedoniko Metro tavoittelee tai on tavoitellut kyseessä olevaa sopimusta myös uudessa kokoonpanossaan ja että sen etuja on loukattu 29.11.1996 tehdyllä ministeriön päätöksellä direktiivin 89/665/ETY 1 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

73 Näin ollen ennakkoratkaisukysymyksen toiseen osaan on vastattava, että siltä osin kuin julkista hankintaa koskevan sopimuksen tekomenettelyn yhteydessä tehdyllä hankintaviranomaisen päätöksellä loukataan yhteisön lainsäädännössä urakoitsijaryhmittymälle myönnettyjä oikeuksia, tämän ryhmittymän on voitava saada käyttää direktiivissä 89/665/ETY säädettyjä muutoksenhakukeinoja.

74 Kaiken edellä todetun valossa esitettyyn ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava seuraavasti:

1) direktiiviä 93/37/ETY on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa kielletään julkisia rakennusurakoita tai julkisia käyttöoikeusurakoita koskevaan tarjouskilpailuun osallistuvan ryhmittymän kokoonpanon muuttaminen sen jälkeen, kun tarjoukset on jätetty, ja

2) siltä osin kuin julkista hankintaa koskevan sopimuksen tekomenettelyn yhteydessä tehdyllä hankintaviranomaisen päätöksellä loukataan yhteisön

lainsäädännössä urakoitsijaryhmittymälle myönnettyjä oikeuksia, tämän ryhmittymän on voitava saada käyttää direktiivissä 89/665/ETY säädettyjä muutoksenhakukeinoja.

Oikeudenkäyntikulut

75 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Itävallan hallitukselle ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut Dioikitiko Efeteio Athinonin 26.10.2000 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

1) **Julkisia rakennusurakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 14 päivänä kesäkuuta 1993 annettua neuvoston direktiiviä 93/37/ETY on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa kielletään julkisia rakennusurakoita tai julkisia käyttöoikeusurakoita koskevaan tarjouskilpailuun osallistuvan ryhmittymän kokoonpanon muuttaminen sen jälkeen, kun tarjoukset on jätetty.**

2) **Siltä osin kuin julkista hankintaa koskevan sopimuksen tekomenettelyn yhteydessä tehdyllä hankintaviranomaisen päätöksellä loukataan yhteisön lainsäädännössä urakoitsijaryhmittymälle myönnettyjä oikeuksia, tämän ryhmittymän on voitava saada käyttää julkisia tavaranhankintoja ja rakennusurakoita koskeviin sopimuksiin liittyvien muutoksenhakumenettelyjen soveltamista koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 21 päivänä joulukuuta 1989 annetussa neuvoston direktiivissä 89/665/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna julkisia palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 18 päivänä kesäkuuta 1992 annetulla neuvoston direktiivillä 92/50/ETY, säädettyjä muutoksenhakukeinoja.**

Gulmann Skouris Macken

Colneric Cunha Rodrigues

Julistettiin Luxemburgissa 23 päivänä tammikuuta 2003.

R. Grass J.-P. Puissochet

kirjaaja kuudennen jaoston puheenjohtaja